

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

พระพุทธศาสนาสอนว่า มนุษย์เราประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๒ อย่างคือ รูปและนาม และให้ความสำคัญกับนามหรือจิตและเจตสิกมากกว่า เมื่อสิ้นชีวิตลงกายสังขารไปแล้ว หากยังมีกิเลสอยู่ สิ่งที่จะติดตามไปได้คือความดีและความชั่วเท่านั้น ดังนั้น เมื่อกายสังขารแตกดับไป จึงต้องเผา ไม่ให้ฝังหรือเก็บศพไว้ เพราะจะทำให้เกิดความอาลัยในผู้ตาย พิธีฌาปนกิจศพในพระพุทธศาสนาคือ หลังจากเผาแล้วนิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ในพระสถูป เพื่อให้เกิดบุญแก่ผู้สละการละอาลัย ปัจจุบันแม้คนทั่วไปหลังทำพิธีฌาปนกิจแล้วจะนิมนต์เก็บอัฐิไว้ในโกฐแล้วบรรจุไว้ในโกศฝังไว้ที่กำแพงวัด เพราะจะได้ทำบุญให้ตามโอกาสสมควร เช่น สร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

พิธีฌาปนกิจศพในสมัยพุทธกาลที่จัดให้สมพระเกียรติคือพิธีที่จัดถวายพระเจ้าจักรพรรดิและพระพุทธเจ้า คือใช้ผ้าไหมห่อพระบรมศพแล้วก็ห่อด้วยผ้าลินินบริสุทธิ์ แล้วจึงห่อด้วยผ้าไหมอีกชั้นหนึ่งจนครบรอบ ๑,๐๐๐ ชั้น แล้วอัญเชิญพระบรมศพลงในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมัน ทำจิตกาธานหรือกองฟอนด้วยไม้หอมล้วน แล้วถวายพระเพลิงพระบรมศพ หลังจากนั้นก็สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง เพื่อให้มหาชนนำเครื่องสักการะคือดอกไม้และของหอม เป็นต้นมาบูชา บุญกุศลก็จะเกิดแก่ผู้บูชา นั้น ส่วนอัฐิธาตุของพระอรหันตสาวกก็บรรจุไว้ในพระสถูปเหมือนกัน เพราะเป็นอุปราหบุคคล กรณีของนางสิริมา มีการแสดงอสุภกรรมฐานด้วย จุดมุ่งหมายคือเพื่อให้ภิกษุหนุ่มที่หลงในรูปของนางสิริมานั้นได้เข้าใจความเป็นจริงของขันธ ๕ แต่คนเหล่านี้ก็ได้ประโยชน์ด้วย

รูปแบบและลำดับขั้นตอนพิธีฌาปนกิจศพของชาวอีสานในอดีตและปัจจุบันมีความใกล้เคียงกัน มีบางขั้นตอนเท่านั้นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อมีการเสียชีวิตลงญาติผู้ตายก็จะแจ้งการการตายนั้นแก่ญาติพี่น้องและผู้ใหญ่บ้านก็จะประกาศให้ชาวบ้านได้ทราบรวมทั้งเตรียมเก็บเงินฌาปนกิจด้วย ต่อจากนั้นก็จัดเตรียมสถานที่ตั้งศพ ทำพิธีอาบน้ำศพ แต่งตัวศพ บรรจุเงินในปากศพ มัดตราสัง ห่อศพหรือคอกศพ บรรจุศพลงในโลง ตั้งศพบำเพ็ญกุศล นิมนต์พระมาสวดมาติกาบังสุกุลหรือพระอภิธรรม เมื่อครบกำหนดวันในการตั้งศพบำเพ็ญกุศลหรือได้วันเวลาเผาแล้ว ก็เคลื่อนย้ายศพไปป่าช้าหรือเมรุ โดยมีการบวงสรวงหลานจูงศพนำหน้า ลูก ๆ ถือนุภาพผู้ตาย รวมทั้ง

เครื่องใช้สอยของผู้ตายด้วย ระหว่างทางจะมีการโปรยข้าวตอกด้วย เพื่อเป็นคติให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่เห็นความไม่เที่ยงของสังขาร เมื่อเคลื่อนศพไปถึงป่าช้าหรือเมรุแล้วก็ตั้งศพไว้ ปัจจุบันตั้งไว้ที่ศาลาพักศพ โยงสายสิญจน์และกุญแจมาที่อาสน์สงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำพิธี พิธีกรกล่าวทักทายแขกที่มาร่วมงาน อาราธนาศีล ๕ พระสงฆ์ให้ศีล และสวดมาติกาไปตามลำดับ เจ้าภาพประเคนปัจจัยแก่พระสงฆ์และกรวดน้ำรับพร หลังจากนั้นก็เคลื่อนศพไปที่กองฟอนหรือเมรุ เวียนรอบกองฟอนหรือเมรุนั้น ๓ รอบ แล้วหว่านกลีบพุกษ์ เสร็จแล้วตั้งศพไว้ รดศพด้วยน้ำมะพร้าว เจ้าภาพจัดเตรียมผ้าบังสุกุลพร้อมรายชื่อของญาติที่จะทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรเชิญญาติพี่น้องและนิมนต์ทอดผ้าบังสุกุลหน่วยงานหรือองค์กรมอบทุนจากเจ้าภาพ หากผู้ตายได้ทำประกันชีวิตไว้ ก็จะรับเงินจากบริษัทประกันชีวิตในระหว่างนี้ เสร็จแล้วพิธีกรอ่านประวัติผู้เสียชีวิตและเชิญแขกที่มาร่วมงานลุกขึ้นยืนไว้อาลัยแก่ผู้เสียชีวิต ประธานในพิธีขึ้นทอดผ้ามหาบังสุกุล พระสงฆ์และเชิญผู้มาร่วมงานวางดอกไม้จันทน์ ทำการประพรมเพลิงพร้อมกับการสวดหน้าไฟ เป็นเสร็จพิธี

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันบางประการในด้านรูปแบบ สาเหตุเพราะความทันสมัยของเทคโนโลยี ทักษะคติที่เปลี่ยนไป สภาพเศรษฐกิจ รวมทั้งได้รับอิทธิพลความเชื่อของชาติตะวันตกและภาคกลาง สมัยก่อนใช้โลงไม้ที่ทำเอง แต่เมื่อเทคโนโลยีทันสมัยขึ้น ก็นิยมซื้อโลงไม้จากร้านขายโลงศพ และใช้โลงเย้นบรรจุศพตั้งบำเพ็ญกุศล ส่วนการเผานิยมเผาตามไร่ นา สวน โดยใช้ฟืนสุมเป็นกองฟอนแล้วเผาบนนั้น ซึ่งต้องมีการเกณฑ์คนไปตัดฟืนมาทำกองฟอน หากวันที่จะเผานั้นฝนตก ก็ทำให้พิธีล่าช้าออกไปอีก แต่มีการใช้เมรุเผาศพ ก็ทำให้มีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ก็มีข้อเสียเหมือนกันคือทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและก่อให้เกิดมลพิษภาวะ รวมทั้งทำให้พิธีอื่น ๆ เช่น การใช้ไม้ข่มเหง เป็นต้น ถูกยกเลิกไป สมัยก่อนใช้วิธีหามศพไปป่าช้า แต่เมื่อมีรถยนต์ใช้ ทำให้ไม่มีการหามศพไปสู่ป่าช้าเหมือนเดิม และทำให้พิธีที่เกี่ยวข้องกับการหามศพ เช่น การหามไปโดยไม่มีการเปลี่ยนบ่า เป็นต้น ถูกยกเลิกตามไปด้วย ที่ยังคงไว้อยู่คือการโปรยข้าวตอก ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เช่น สมัยก่อน เจ้าภาพกลัวว่าคนตายจะกลับมาเรือนของตน ทำให้ต้องตัดริ้วหนามากั้นประตู จิตทางกัน หักกิ่งไม้ขวางทาง เดินอ้อมกลับบ้าน แต่ปัจจุบันไม่ถือปฏิบัติกันแล้ว

ส่วนความเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีการฌาปนกิจของบ้านขอนแก่นเหนือ เริ่มที่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อันหมายถึงการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการฌาปนกิจศพของคนตายหรือเรียกว่าผู้วายชนม์ในปัจจุบัน ได้มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นมากกว่าอดีตมาก ทั้งที่มีความจำเป็นและไม่มี ความจำเป็น ที่มีความจำเป็นได้แก่ค่าใช้จ่ายเงินซื้อโลงศพ บำรุงวัด ซื้อธูปเทียน ซื้อดอกไม้ไฟ จ้างเครื่องเสียง ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่ากลีบพุกษ์ เป็นต้น ที่ไม่จำเป็นได้แก่ค่าใช้จ่ายซื้อสุราเมรัยและของมีนเมา เครื่องประดับตกแต่งอื่นๆ ที่เห็นจากที่อื่นแล้วนำมาปฏิบัติกับท้องถิ่นของตัวเอง ตลอดทั้ง

มหรสพสมโภชต่างๆ เป็นต้น, ความเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีวัฒนธรรม ที่ปรากฏชัดคือการรับเอา ประเพณีวัฒนธรรมของชาติตะวันตกและของภาคกลาง คือการใช้พวงหรีดไว้อาลัยแก่ผู้ตาย การ แต่งกาย การอ่านประวัติผู้ตาย เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมมาในประเพณีวัฒนธรรมอีสานจะนิยมการศพ อย่างเรียบง่าย และเป็นไปอย่างมีสติรู้เท่าทันความตาย เกิดกรรมสังเวชต่อตัวเอง มีความไม่ประมาท ในชีวิต และดำเนินชีวิตอย่างระมัดระวัง, ด้านสังคม มีการช่วยเหลือกันน้อยลง ไม่มีความร่วมมือ ร่วมใจกันทำเหมือนในอดีต เพราะสิ่งของสำหรับใช้ในงานศพสามารถหาซื้อได้ง่าย ปัจจุบันคนมี ความฉลาดขึ้น รู้จักจับกลุ่มช่วยตั้งกองทุนช่วยเหลือกัน จึงไม่มีจิตคิดช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนใน อดีตที่ผ่านมา ดังนั้น เวลาตายจึงมีการได้รับเงินจากฌาปนกิจและประกันชีวิต, ด้านคุณธรรม จริยธรรม มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นคือมีขั้นตอนพิธีกรรมเกี่ยวกับการสอนคติธรรมน้อยลง เช่น ไม่มีการพลิกบันได ชักค้อนฟันออกจากกองฟอน โยนผ้าข้ามกองฟอน เป็นต้น แม้การงานเฮือนดีก็ เป็นการเล่นการพนันแทนการเล่านิทานพื้นบ้านท้องถิ่น/นิทานธรรมะ เช่น นิทานสินไซ ท้าวคำกา คำ จำปาสีตัน เป็นต้น ดังนั้น งานฌาปนกิจศพในปัจจุบันจึงคุณค่าทางจริยธรรมลดน้อยลงเมื่อเทียบ กับในอดีต ซึ่งทำให้คนประพฤติดนเห็นห่างจริยธรรมตามไปด้วย, ด้านสภาพแวดล้อม ความ เปลี่ยนแปลงและเกิดผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น การมีไฟฟ้าใช้ทำให้สิ้นเปลืองพลังงานไฟฟ้า การใช้ เมรุเผาศพที่วัดของหมู่บ้านก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศแก่คนในชุมชน รวมทั้งการใช้โฟมเป็นพวง หรีดก็ก่อให้เกิดมลพิษภาวะด้วยเช่นเดียวกัน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การจัดงานหากไม่มีการเลี้ยงสุราก็จะดีมาก แม้จะถูกผู้ดื่มตำหนิ ก็ต้องใจแข็งไว้ เพื่อมีงานหนึ่งทำ งานต่อไปก็อาจมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ คณะสงฆ์ตำบลขอนแก่นและผู้นำชุมชน ควรจัดประชุมร่างระเบียบการเพื่อกำหนดให้เป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน หรือทำเป็นลักษณะของ ประชาคมหมู่บ้านได้ก็จะดี ให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบของการจัดงานฌาปนกิจศพ การงานเฮือนดีก็ เช่นเดียวกัน ควรห้ามไม่ให้มีการเล่นพนัน ญาติผู้ตายอาจไม่กล้าห้าม ควรทำเป็นประชาคมหมู่บ้าน หรือข้อตกลงร่วมกัน หากฝ่าฝืน ก็ต้องถูกปรับทั้งญาติผู้ตายที่ให้มีการเล่นการพนันและผู้เล่นพนัน ผู้นำเพื่อกุศลศพลึงจะได้กุศลอย่างแท้จริง อีกประการหนึ่งคือ นอกเหนือจากการมีกองทุนฌาปนกิจ หมู่บ้านแล้วทางวัดควรมีกองทุนหรือมูลนิธิสำหรับช่วยเหลือญาติผู้ตายที่ไม่มีเงินในการจัดงานศพ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของญาติผู้ตาย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความเชื่อและประเพณีการประกอบพิธีกรรมการฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ ตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้อีก จึงขอเสนอหัวข้อหรือประเด็นวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมฌาปนกิจศพ ๓ ประการ ได้แก่

๑. การศึกษาเปรียบเทียบการทำฌาปนกิจของภาคอีสานกับภาคเหนือ
๒. ศึกษาการนำคติธรรมในงานศพมาใช้ในการชีวิตประจำวัน
๓. ศึกษาสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงของพิธีฌาปนกิจศพ